

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Joakim Lundin

Sveriges häktningsinstitut

En studie om utvecklings- och förbättringsområden

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Sverker Jönsson

Termin: HT 2017

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Allmänt	4
1.2 Syfte	5
1.3 Frågeställning	5
1.4 Metod och perspektiv	5
1.5 Material	6
1.6 Avgränsningar	6
1.7 Forskningsläge	7
1.8 Disposition	8
2 LAG OCH PRINCIPER	9
2.1 Allmänt om häktning	9
2.1.1 Huvudregeln, 24 kap. 1 § 1 st. RB	9
2.1.1.1 Flyktfara	9
2.1.1.2 Kollusionsfara	10
2.1.1.2.1 Restriktioner	10
2.1.1.3 Recidivfara	11
2.1.2 Tvåårsregeln, 24 kap. 1 § 2 st. RB	11
2.1.3 Mindre allvarliga brott, 24 kap. 2 § RB	11
2.1.4 Utredningshäktning, 24 kap. 3 § RB	11
2.2 Rättsprinciper	12
2.2.1 Legalitets- och ändamålsprincipen	12
2.2.2 Omedelbarhetsprincipen	13
2.2.3 Proportionalitets- och behovsprincipen	13
3 RAPPORTER, STATISTIK OCH JÄMFÖRELSE	14
3.1 Inledning	14
3.2 Kritik mot Sverige	14
3.3 Forensiska analyser	16

3.3.1	Inledning	16
3.3.2	Statskontorets rapport	16
3.4	Svensk brottsstatistik	19
3.5	Jämförelse med dansk rätt	20
3.5.1	Allmänt	20
3.5.2	Statistik	22
4	DISKUSSION OCH PROBLEMATISERING	26
4.1	Inledning	26
4.2	Det svenska häktningsinstitutet	26
4.2.1	Forensiska analyser och rättsprinciper	26
4.2.2	Statistik	28
4.3	Potentiella utvecklings- och förbättringsområden	29
4.3.1	Inledning	29
4.3.2	Konsekvenser av ny reglering	29
4.3.3	Identifiering av grundproblematiken	30
4.3.4	Sammanfattande kommentar	31
BILAGA A		32
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING		33
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING		36

Summary

Within the framework of Swedish criminal procedure, the use of several different enforcement measures is permitted. Forced detention in the form of comittal is regulated in Chapter 24 RB and may under certain conditions be combined with restrictions. However, restrictions impose a violation on the private sphere of the individual and are not completely uncontroversial which results in opposing interests. Sweden's application of comittal in combination with restrictions has been widely criticized for a long time. Among other things, it has been emphasized that Sweden has long-term comittal, of which a large proportion of the detainees are subject to restrictions and that there is no satisfactory justification for using these restrictions.

In a comparative comparison with Danish law, it appears that Denmark has a duty to report to a higher prosecutor if the isolation of the detainee exceeds of eight weeks as well as time limits for how long someone may be held under comittal. The Swedish Public Prosecutor's Office has expressed a positive attitude towards a similar reporting obligation but negatively to the maximum time limits.

Reports show that long-term comittal under restrictions may be due to, for example, high workload at NFC or inadequate communication between NFC and clients. Produced statistics, which have been examined with great caution, show that, despite the large difference in the imposition of restrictions, Denmark shows a much higher conviction rate than Sweden.

The result of the investigation shows that limiting the use of restrictions in the form of laws does not necessarily produce the desired effect, but there may be a greater purpose in identifying the basic problems behind the long-term comittal.

Sammanfattning

Inom ramen för svensk straffprocessrätt tillåts användande av flertalet olika tvångsmedel. Tvångsmedlet häktning regleras i 24 kap. RB och kan under vissa förutsättningar kombineras med restriktioner. Inskränkningar i den enskildes privata sfär är emellertid inte helt okontroversiellt och resulterar i motstående intressen. Sveriges tillämpning av häktning i kombination med restriktioner har under en längre tid mötts av omfattande kritik. Det har bl.a. framhållits att Sverige har långa häktningstider varav en stor del av de häktade underkastas restriktioner och att det saknas tillfredsställande motivering vid användning av dessa restriktioner.

I en komparativ jämförelse med dansk rätt framgår bl.a. att Danmark har en anmälningsskyldighet till högre åklagare vid isolering av den häktade utöver åtta veckor samt tidsgränser för hur länge någon får sitta häktad. Svensk åklagarmyndighet har förhållit sig positivt inställd till en liknande anmälningsskyldighet men negativt inställd till maxtidsgränser.

Rapporter visar att långa häktningstider under restriktioner kan bero på t.ex. hög arbetsbelastning hos NFC eller bristfällig kommunikation mellan NFC och beställare. Framtagen statistik, vilken granskats med stor försiktighet, påvisar att Danmark trots den stora skillnaden i åläggande av restriktioner kan uppvisa en klart högre uppklärningsprocent än Sverige.

Resultatet av utredningen visar att en begränsning av användandet av restriktioner i form av lag inte nödvändigtvis medför önskad effekt, utan att det kan finnas ett större syfte med att identifiera grundproblematiken bakom de långa häktestiderna.

Förkortningar

BRÅ	Brottsförebyggande rådet
CAT	United Nations Committee against Torture
CPT	The European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
FN	Förenta Nationerna
NFC	Nationellt Forensiskt Centrum
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
RF	Regeringsformen (1974:152)
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Allmänt

Inom ramen för svensk straffprocessrätt tillåts flertalet olika tvångsmedel. Användandet av tvångsmedel, t.ex. häktning vilket regleras i 24 kap. RB, är emellertid en av samhällets mest ingripande åtgärder mot enskilda och är förenat med motstående intressen. Å ena sidan finns ett samhällsligt behov av en effektiv brottsbekämpning men å andra sidan måste den enskildes integritet och rätt till privatliv respekteras.¹

Sverige har under många år mottagit kritik för sin häktesreglering, vilken främst riktats mot tillämpningen av restriktioner. Kritiken har bl.a. erhållits av kommittéer kopplade till EKMR och FN i form av (CPT) och (CAT), vilka båda arbetar mot tortyr, samt från frivilligorganisationen Fair Trial International². Det har särskilt uppmärksammats att Sverige har långa häktningstider varav en stor del av de häktade underkastas restriktioner samt att det saknas tillfredsställande motivering vid användning av dessa restriktioner.³ Vidare har det anförts att restriktioner under långa perioder kan vara såväl inhumant som nedbrytande varför Sverige bl.a. uppmanats att använda sådana åtgärder ytterst restriktivt.⁴ Även CAT och Fair Trial har i sina rapporter anført att det kan vara både inhumant och direkt skadligt att sitta häktad under långa perioder, särskilt i förening med restriktioner. En tidsgräns för hur länge en person får sitta häktad har därför föreslagits.⁵ Vidare har det i en rapport från Fair Trial framhållits att Sverige är det enda

¹ Jfr. Lindberg, s. 15.

² Fair Trial International är en frivilligorganisation som arbetar för rättvisa rättsprocesser som följer internationella regler, jfr <https://www.fairtrials.org/about-us/>.

³ CPT/Inf (99) 4, s. 18 och 35; CPT/Inf (04) 32, s. 23 f.; CPT/Inf (09) 34, s. 22 ff.; CPT/Inf(16) 1, s. 30 f.; CAT/OP/SWE/1(08), s. 22-31.

⁴ CPT/Inf (92) 4, s. 24.

⁵ Fair Trial International's response, 2011, s. 10; CAT/C/SWE/CO/6-7, 2014, s. 3.

land där isolering av de häktade framstår som ett problem.⁶ Det finns ingen klar definition av isolering. En rådande uppfattning är dock att det utgör isolering när någon sitter ensam i sin cell under 22-24 timmar per dygn, vilket ofta är fallet i Sverige.⁷ Trots flertalet rapporter innehållandes kritik har det emellertid konstaterats att någon nämnvärd förbättring inte skett samt att rekommendationerna inte efterföljts.⁸

1.2 Syfte

Syftet är att i första hand identifiera och problematisera potentiella utvecklings- och förbättringsområden. I andra hand avser uppsatsen att i begränsad utsträckning redogöra för den svenska häktesregleringen och den kritik som Sverige mottagit. Syftet är även att.

1.3 Frågeställning

Syftet besvaras genom följande frågeställningar varav den andra utgör huvudfrågeställningen.

1. Hur ser Sveriges häktesreglering ut och vilken typ av kritik har riktats mot den?
2. Vilka utvecklings- och förbättringsområden har Sveriges kritiserade häktningssinstitut?

1.4 Metod och perspektiv

I uppsatsen tillämpas en rättsdogmatisk metod. Detta innebär att de allmänt erkända rättskällorna lag, förarbeten, praxis och doktrin kommer att användas för att redogöra för gällande rätt.⁹ Rapporter, artiklar och statistik kommer huvudsakligen granskas i syfte att synliggöra det nuvarande häktesinstitutet och konsekvenserna av det. För att på ett tillfredsställande

⁶ Detained without Trial: Fair Trial International's response to the European Commission's Green Paper on detention, October 2011, 28f.

⁷ Åklagarmyndighetens rapport, 2014, s. 22 och 46.

⁸ CPT/Inf (04) 32; s. 23, CPT/Inf(09) 34; s. 23; CAT/OP/SWE/1(08), s. 24.

⁹ Korling och Zamboni, 2015, s. 21ff.

sätt utreda eventuella utvecklings- och förbättringsområden kommer det emellertid även göras en begränsad komparativ jämförelse med dansk lagstiftning. Arbetet kombineras således av ett teoretiskt- och praktiskt perspektiv.

1.5 Material

Följande kritiska frågeställningar har beaktats för att säkerställa tillförlitligheten i det material som behandlats inom ramen för uppsatsen.

1. Kan den fakta och information som presenteras bekräftas av andra källor alternativt mina egna kunskaper?
2. Rör det sig om en primär- eller sekundärkälla? Vilket syfte har författaren haft med texten?

I uppsatsen har lag, förarbeten, praxis och doktrin vilka belyser aktuell lagstiftning använts. Därvid har rapporter från olika kommittéer kopplade till FN och EKMR samt från Fair Trial granskats. Uppgifter har även inhämtats från Statskontorets, Åklagarmyndighetens och BRÅ:s rapporter.

För att belysa dansk rätt har uppgifter hämtats dels från Åklagarmyndighetens och Statistikbankens rapporter, dels från dansk lagstiftning i form av restplejeloven samt straffeloven.

1.6 Avgränsningar

I uppsatsen behandlas inte häktning av unga lagöverträdare. Detta utgör en egen del inom häktningsinstitutet och bedöms inte vara nödvändigt för att på ett fullgott sätt besvara aktuella frågeställningar. Inte heller berörs de undantagsbestämmelser som anges i 24 kap. RB då de inte bedöms vara relevanta för uppsatsens syfte.

Det har pågått en diskurs avseende införandet av en ny häktesreglering kopplat till vapenbrott.¹⁰ Denna reglering kommer emellertid inte att behandlas dels eftersom den reglerar ett specifikt brott, dels eftersom det ännu inte finns någon statistik eller annan utvärdering kopplat till dess införande. Det senare innebär svårigheter att resonera kring dess påverkan av Sveriges häktningstider.

I syfte att bredda uppsatsen kommer även ett kritiskt perspektiv i form av en komparativ jämförelse med dansk rätt vidtas. Detta eftersom Danmarks rättssystem i grunden liknar det svenska samtidigt som vissa frågor kring häktning och restriktioner hanterats på ett annat sätt. I den komparativa delen fokuseras främst på två grova brottstyper vilka generellt sett genererar höga straffsatser. Straffsatserna för respektive brott är intressanta att beakta speciellt av den anledningen att det för att häktas i Danmark fordras att straffet uppgår till minst 1 år och 6 månader.¹¹ Vad gäller årtalen vilka berörs i statistiken är avsikten att ta med ett så stort tidsspänn som möjligt, åren 1995 – 2016, för att på så sätt öka statistikens tillförlitlighet.

Den rättsutredning som vidtagits avseende dansk rätt är begränsad utifrån en tidsaspekt.

Slutligen finns det inte utrymme i uppsatsen att vidta jämförelser med fler länder även om det onekligen hade breddat uppsatsen och möjliggjort fler resonemang.

1.7 Forskningsläge

Det finns åtskilliga verk som behandlar aktuellt rättsområde vilket innebär att flertalet rättskällor tidigare hanterats. I aktuell uppsats, särskilt med hänsyn till den komparativa jämförelsen, sätts frågorna och

¹⁰ Perski, Tom, Dagens juridik, publicerad 2017-09-17, <http://www.dagensjuridik.se/2017/09/obligatorisk-haktning-vapeninnehav-kraftfull-atgard-att-oka-sakerheten-pa-gatorna>, besökt 2017-11-22.

¹¹ § 762 restplejeloven.

problemformuleringen i en ny kontext. Den fördjupas ytterligare mot bakgrund av det praktiska perspektiv som anförs genom statistik och rapporter.

1.8 Disposition

Uppsatsen är strukturerad utifrån att läsaren initialt ska få en tillfredsställande objektiv bild av ämnet och tillhörande reglering så att det därefter medges en ökad förståelse för den problematik och de resonemang som lyfts fram. Bedömningen är således att uppsatsens analys inte ska ske genomgående utan ska brytas ut till ett eget avsnitt. Det nämnda uppnås genom följande struktur. I första avsnittet tar uppsatsens inledning plats. I avsnitt två redogörs för tillämpliga bestämmelser och rättsprinciper. I avsnitt tre bearbetas relevant material. Uppsatsen avslutas därefter med ett fjärde avsnitt vilket innehåller diskussion, problematisering och sammanfattande kommentarer.

2 Lag och principer

2.1 Allmänt om häktning

Reglerna om häktning återfinns i 24 kap. RB. De regler som nu aktualiseras är 24 kap. 1-3 §§ RB vilka anger förutsättningarna för att häkta någon, dessa kommer närmare att redogöras för nedan. För det fall domstolen beslutar att häkta en person ska en omhäkningsförhandling ske var fjortonde dag, enligt 24 kap. 18 § 3 st. RB.

2.1.1 Huvudregeln, 24 kap. 1 § 1 st. RB

För att häkta någon enligt den s.k. huvudregeln, vilken är fakultativ, fordras att tre förutsättningar är uppfyllda. Till att börja med krävs (i) att personen i fråga är misstänkt på sannolika skäl. I förarbetena framgår att det krävs att misstanken mot den tilltalade kan motiveras som berättigad på objektiva grunder.¹² Därtill fordras (ii) att det för brottet i fråga är föreskrivet fängelse i ett år eller mer, oaktat försvårande omständigheter. Slutligen (iii) skall någon av de tre häkningsgrunderna, vilka anges nedan under avsnitt 2.1.1.1 – 2.1.1.4, vara uppfyllda.¹³ Beviskraven vid tillämpligheten av dessa häkningsgrunder kan utläsas ur förarbetena, där det framgår att det ska finnas en risk som i det enskilda fallet framstår som konkret.¹⁴

2.1.1.1 Flyktfara

Om åklagaren kan visa att det föreligger en risk för att den misstänkte undandrar sig lagföring kan häkningsgrunden flyktfara föreligga. Så kan t.ex. vara fallet om det finns risk för att den misstänkte lämnar landet eller på annat sätt håller sig dold.¹⁵ Vid bedömningen ska faktorer som rör den

¹² SOU 1938:44, s. 298; Se Fitger, Peter m.fl.: Rättegångsbalk (12 december 2016, Zetee), kommentaren till 24 kap. 1 §.

¹³ Ekelöf m.fl., s. 53 f och 56.

¹⁴ Prop. 86/87:112, s. 71.

¹⁵ Även risken för att personen i fråga ändrar sitt utseende räknas in under bestämmelsen, jfr. Lindberg, s. 194.

misstänktes personliga förhållanden räknas in. Det kan t.ex. vara fråga om personens anknytning till Sverige, sysselsättning, bostadssituation och levnadsförhållanden i övrigt.¹⁶

2.1.1.2 Kollusionsfara

Häktning kan även aktualiseras om åklagaren kan påvisa risk för att den misstänkte påverkar utredningen på ett menligt sätt genom att förvanska bevis eller påverka vittnen eller annan person vilka har uppgifter som är av betydelse för utredningen. Att t.ex. endast samtala med ett vittne utan avsikten att påverka denne faller inte in under bestämmelsen.¹⁷

Häktningsgrunden har endast en bevissäkrande funktion varför det inte är tillåtet att använda den i de fall där åklagare eller annan utredare i största allmänhet vill skaffa mer bevisning. Om en person erkänt, åtalats eller dömts för det brott denne är misstänkt för anses det generellt sett inte föreligga kollusionsfara.¹⁸ Endast vid häktning på grund av kollusionsfara kan s.k. restriktioner aktualiseras.¹⁹

2.1.1.2.1 Restriktioner

På Sveriges häkten finns generellt sett goda möjligheter till kontakt med omvärlden i form av t.ex. TV, radio och telefon. Detta innebär att en häktad person alltså kan påverka utredningen på ett menligt sätt. För att minimera denna risk kan den häktade åläggas restriktioner. Domstolen måste godkänna att den häktade åläggs restriktioner men det är därefter upp till åklagaren att bestämma vilka som är nödvändiga. Det kan t.ex. vara fråga om inskränkningar i rätten att vistas i gemensamhet med andra intagna på häktet eller inskränkningar i rätten att ta emot besök och telefonsamtal. Besluten om restriktioner är överklagbara. I Sverige finns ingen begränsning i tid avseende hur länge en person kan vara häktad med restriktioner.²⁰

¹⁶ SOU 1977:50, s. 78, Lindberg, s. 194 f.

¹⁷ SOU 1977:50, s. 78.

¹⁸ Ekelöf m.fl., s. 58.

¹⁹ SOU 2016:52, s. 57.

²⁰ Ibid., s. 57ff.; 6 kap. 2 och 4 §§ Häkteslag (2010:611).

2.1.1.3 Recidivfara

Den tredje häktningsgrunden kan aktualiseras om det finns risk för att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet. I dessa fall sker en jämförelse mellan aktuell brottslighet och tidigare brottslighet. Dels måste det finnas ett samband mellan aktuell och tidigare brottslighet, dels måste det vara fråga om en risk som är relativt förestående i tid.²¹

2.1.2 Tvåårsregeln, 24 kap. 1 § 2 st. RB

I motsats till de övriga bestämmelserna om häktning vilka är fakultativa finns situationer då häktning är obligatorisk. Om det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, ska häktning ske, förutsatt att sannolika skäl föreligger och det inte framstår som uppenbart oriktigt att ingen av häktningsgrunderna föreligger. Vid allvarligare brottslighet föreligger således en presumtion för häktning.²²

2.1.3 Mindre allvarliga brott, 24 kap. 2 § RB

Bestämmelsen innebär att häktning får ske även vid mindre allvarliga brott än som anges i 24 kap. 1 § RB. Det handlar då om situationer där den misstänkte är okänd och inte medverkar till att utreda sin identitet, samt situationer då personen saknar hemvist i Sverige och det föreligger risk för att denne undandrar sig straff genom att lämna landet.²³

2.1.4 Utredningshäktning, 24 kap. 3 § RB

Bestämmelsen kan aktualiseras i situationer där åklagarens bevisning inte når upp till misstankegraden sannolika skäl. Det krävs emellertid att de övriga förutsättningarna enligt 1 eller 2 §§ är uppfyllda samt att det är av synnerlig vikt för utredningen att den misstänkte häktas. Det ska därtill

²¹ Prop. 86/87:112, s. 30 och 86.

²² SOU 2016:52, s. 80; prop. 86/87:112, s. 72; NJA II 1943 s. 321; Se Fitger, Peter m.fl.: Rättegångsbalk (12 december 2016, Zeteo), kommentar till 24 kap. 1 §.

²³ 24 kap. 1-2 §§ RB.

finnas anledning att anta att det inom rimlig tid kommer finnas tillräckligt med bevisning för att sannolika skäl ska uppnås.²⁴

2.2 Rättsprinciper

I detta avsnitt redogörs för några av de principer som aktualiseras vid tillämpning av RB:s bestämmelser. Principerna är viktiga att föra fram för att skapa förståelse för vår nuvarande häktesreglering och för att förstå de avvägningar som aktualiseras i en diskussion om häktesinstitutets utvecklings- och förbättringsområden.

2.2.1 Legalitets- och ändamålsprincipen

Utgångspunkten vid all myndighetsutövning är att ett ingripande i de enskildas rättssfär inte får företas utan uttryckligt stöd i lag.²⁵ Denna princip är en viktig del i upprätthållandet av rättssäkerheten och skapar både förutsägbarhet och trygghet för medborgarna i samhället.

Legalitetsprincipen består av fyra punkter, (i) ett föreskriftskrav som säger att lagstöd måste finnas för aktuell åtgärd, (ii) förbud mot retroaktiv tillämpning till nackdel för den tilltalade, (iii) ett analogiförbud som säger att en föreskrift inte får omfatta mer än dess ordalydelse samt (iv) obestämdhetsförbudet, dvs. att en föreskrift måste vara tillräckligt preciserad och begriplig.²⁶

Ändamålsprincipen kan liknas vid legalitetsprincipen såtillvida att båda principerna förespråkar ett föreskriftskrav. Enligt ändamålsprincipen får ett tvångsmedel endast användas för just det ändamål det är särskilt föreskrivet.²⁷

²⁴ Prop. 86/87:112, s. 48f.

²⁵ 1 kap. 1 § 3 st., 2 kap. 12 § RF; SOU 1984:54, s. 47f.

²⁶ Asp m.fl., *Kriminalrättens grunder*, 2013, s. 46.

²⁷ SOU 1984:54, s. 75.

2.2.2 Omedelbarhetsprincipen

Principens syfte är att tillförsäkra en rättssäker bevisprövning genom att bl.a. öka domstolens möjlighet att bedöma bevisningens tillförlitlighet. Sannolikheten för att part eller vittne berättar sanningen under förhandlingen kan öka då utsagan berättas i direkt anslutning till varandra. En dom som meddelas efter huvudförhandling får endast baseras på vad som framkommit under förhandlingen och får enbart avgöras av domare vilka närvarat under hela förhandlingen. I samband med att brotten blir mer komplexa att utreda kan det enligt förarbetena krävas en viss uppmjukning av de regler vilka knyter an till denna princip.²⁸

2.2.3 Proportionalitets- och behovsprincipen

För att få vidta en tvångsåtgärd krävs att beslutsfattaren i varje enskilt fall beaktar omfattningen och konsekvenserna av ingripandet samt säkerställer att det står i rimlig proportion till det önskade målet. Skälen för åtgärden ska således överväga den kränkning det innebär att t.ex. bli tvångsomhändertagen. Principen är lagstadgad på flera ställen i RB, t.ex. i samband med häktningsreglerna.²⁹

Behovsprincipen sammanfaller i viss mån med proportionalitetsprincipen såtillvida att ett tvångsmedel endast får tillgripas när det föreligger ett konkret behov och då målet inte kan uppnås med mindre ingripande medel. Tillämpning av behovsprincipen resulterar bl.a. i att häktning omedelbart ska upphöra så fort det inte längre finns skäl för det.³⁰

²⁸ 30 kap. 2 § RB; Prop. 04/05:131, s. 81f.; SOU 1938:44, s. 22.

²⁹ Lindberg, s. 27f; 24 kap. 1 § 3 st. RB.

³⁰ Lindberg, s. 25.

3 Rapporter, statistik och jämförelser

3.1 Inledning

I detta avsnitt kommer framförallt rapporter och statistik lyftas fram. Initialt presenteras viss kritik som Sverige erhållit avseende de långa häktningstiderna och den omfattande restriktionsanvändningen. Därefter redogörs för forensiska analyser i syfte att kunna utreda dess inverkan på häktningstiden.

I avsnittets sista delar kommer bl.a. svensk brottsstatistik att lyftas fram. Därefter följer en komparativ jämförelse med dansk rätt. Dessa sistnämnda delar fokuserar främst på brottstyperna sexual- och våldsbrott vilka generellt sett står för de längsta häktningstiderna där också forensiska analyser utförts.³¹ Avsikten är att undersöka upplärningsprocenten i Sverige respektive Danmark.³²

3.2 Kritik mot Sverige

Redan vid CPT:s första besök 1992 uppmärksammades förhållandena vid de svenska häktena. CPT betonade bl.a. att användningen av restriktioner skulle föregås av yttersta restriktivitet samt att den häktade skulle bli meddelad anledningarna härtill.³³

Vid efterföljande besök konstaterade CPT att dess tidigare rekommendationer inte hade efterföljts. CPT slog fast att andelen häktade

³¹ *Häktningstider och forensiska undersökningar*, s. 33f.

³² Med upplärningsprocent avses i det här avseendet vad gäller Sverige förhållandet mellan antalet inledda utredningar och slutligen lagförda brott, vad gäller Danmark förhållandet mellan antalet sigtelser och antalet fällande domar.

³³ CPT/Inf (92) 4, s. 24.

med restriktioner fortfarande var hög och att den häktade inte fick mer information om anledningarna till restriktionerna än ett förkryssat dokument. Med anledning härav uppmanade CPT återigen Sverige till omedelbara förbättringar och, i tillägg till rekommendationerna i föregående rapport, uppmanades Sveriges domstolar att iaktta proportionalitet vid avvägningen kring huruvida restriktionerna i fråga är nödvändiga för den aktuella utredningen. Vidare uppgavs att frågan huruvida restriktionerna ska kvarstå eller inte i samband med omhäkningsförhandlingarna bör behandlas som en separat fråga.³⁴ Denna bedömning delades av CAT som tillika ansåg att åklagaren, vid tillämpning av restriktioner, måste specificera och motivera varje enskild restriktion.³⁵

CPT har återkommande uppgett i sina rapporter att det inte skett någon nämnvärd förbättring sedan föregående besök. CPT poängterar återkommande att åklagaren ska specificera anledningen till varje enskild restriktion i det enskilda fallet. Kritiken mot avsaknaden av motivering för både initiala och fortsatta restriktioner, den stora andelen som sitter häktade med restriktioner samt att de häktade mycket sällan får redan på anledningen till dessa restriktioner, genomsyrar samtliga rapporter.³⁶ CPT och CAT har återkommande uttryckt att häktning med restriktioner, och då i synnerhet i form av isolering, ska vara ett undantag snarare än en regel.³⁷

Av flera rapporter framgår att det kan vara både inhumant och direkt skadligt att sitta häktad under långa perioder, speciellt under restriktioner. En tidsgräns för hur länge en person får sitta häktad har föreslagits där det bl.a. förespråkats en maxtid på ett år.³⁸ I samband med detta kan nämnas att Åklagarmyndigheten är negativt inställd till införande av sådana maxtider bl.a. då uppfattningen är att långa häktningstider inte är ett utbrett problem i Sverige. Vidare anförs att domstolarnas skärpta proportionalitetsprövning,

³⁴ CPT/Inf (95) 5, s. 12 f.; CAT/OP/SWE/1(08), s. 24.

³⁵ CAT/OP/SWE/1(08), s. 24.

³⁶ CPT/Inf (99) 4, s. 18 och 35; CPT/Inf (04) 32, s. 23 f.; CPT/Inf (09) 34, s. 22 ff.; CPT/Inf(16) 1, s. 30 f.; CAT/OP/SWE/1(08), s. 22-31.

³⁷ CPT/Inf (04) 32, s. 23; CPT/Inf(09) 34, s. 23; CAT/OP/SWE/1(08), s. 24.

³⁸ Fair Trial International's response, 2011, s. 10; CAT/C/SWE/CO/6-7, 2014, s. 3.

när häktning pågått under en längre tid, synes fungera och att det saknas tydligt stöd för slutsatsen att begränsade häktningstider skulle medföra påtagliga förändringar avseende häktningstidernas längd.³⁹

3.3 Forensiska analyser

3.3.1 Inledning

Forensiska analyser utförs av NFC och är undersökningar av föremål kopplade till misstänkta brott. Det kan handla om t.ex. kläder eller hårstrån från brottsplatsen.⁴⁰

Under flertal år har det skett en ökning av forensiska analyser varför arbetsbelastningen på de forensiska laboratorierna blivit allt mer påtaglig. Antalet inkomna beställningar hos huvudlaboratoriet i Linköping har ökat med nästan 10 procent sedan 2010. En förklaring härtill är domstolarnas höga värdering av teknisk bevisning i samband med de allt mer precisa metoder som används vid analyserna.⁴¹

Den allmänna uppfattningen bland många aktörer inom rättsväsendet är att forensiska analyser i stor utsträckning bidrar till långa häktningstider.⁴²

Under 2016 fick Statskontoret i uppdrag av regeringen att se över verksamheten inom NFC, där huvudmålet var att utreda huruvida hanteringen av forensiska undersökningar kan förändras i syfte att förkorta häktningstiderna.⁴³

3.3.2 Statskontorets rapport

Det är de fem brottskategorierna tillgrepps-, narkotika-, vålds-, bedrägeri- och sexualbrott som utmärker sig vad gäller (i) längsta häktningstider

³⁹ Åklagarmyndighetens rapport, 2014, s. 76 f.

⁴⁰ *Häktningstider och forensiska undersökningar*, s. 24.

⁴¹ *Ibid.*, s. 20 f.

⁴² Åklagarmyndighetens rapport, 2014, s. 80.

⁴³ *Häktningstider och forensiska undersökningar*, s. 7.

kopplade till forensiska analyser, (ii) antal häktade vilka har koppling till forensisk utredning samt (iii) längsta handläggningstider. Vålds- och sexualbrott är de främsta representanterna både vad gäller längst genomsnittlig häktningstid och längst handläggningstid. De brottstyper vilka oftast förekommer i samband med forensiska analyser är tillgrepps-, narkotika- och våldsbrott. Bedrägeribrotten är den brottstyp som är fjärde mest representerad vad gäller ärenden med häktade personer där forensiska analyser är en del i bevisningen, och tredje störst vad gäller längsta häktningstider.⁴⁴

Under 2014 satt 9 500 personer häktade och av dessa var 3 800 personer kopplade till forensisk analys. I drygt en tredjedel av de fall där åklagaren begär någon omhäktad är skälet att svar från NFC alltjämt inväntas.⁴⁵ Arbetsbelastningen hos NFC är mycket hög vilket gör det än viktigare att beställningarna görs på ett korrekt sätt. Oaktat vem som är beställaren måste denne tillse (i) att beställningen är relevant för utredningen och (ii) att den också är fullständig och korrekt. Beaktas inte detta kan handläggningstiderna och sedermera även häktningstiderna fördröjas.⁴⁶

Att beställningar inkommer vilka inte har någon större relevans för utredningen är inte helt ovanligt. Beroende på digniteten av brottet i fråga skiljer det sig åt vem eller vilka som gör beställningen. Narkotikabrott utgör en stor del av de analyser som inkommer till NFC där också personen i fråga sitter häktad. I dessa fall utförs beställningen ofta av polisens ingripandeverksamhet vilka besitter begränsad forensisk kompetens, i jämförelse med en kriminaltekniker.⁴⁷ Åklagarmyndigheten har tagit fram en handbok inom kriminalteknik för att förbättra beställarens kunskaper, något som dock sällan utnyttjas i praktiken.⁴⁸

⁴⁴ *Häktningstider och forensiska undersökningar*, s. 32-34 och 54f.

⁴⁵ *Ibid.*, s. 31 och 37ff.

⁴⁶ *Ibid.*, s. 50 f.

⁴⁷ *Häktningstider och forensiska undersökningar*, s. 39, 43f, 51 och 53f.

⁴⁸ *Ibid.*, s. 44f.

En av de större avdelningarna inom NFC uppger att ungefär en femtedel av alla beställningar som görs är i behov av komplettering. En anledning till detta är brister i dialogen mellan beställaren och NFC. De kontaktuppgifter som ges i ett initialt skede stämmer t.ex. inte alltid och därtill är det inte ovanligt att personal byts ut under utredningens gång vilket gör det än svårare att upprätthålla en god kommunikation. Många gånger får NFC inte heller information om när en förundersökning lagts ned varför arbetet riskerar att fortlöpa i onödan. För att underlätta kommunikationen brukar NFC tillsätta en s.k. generalist, oftast i form av en kriminaltekniker, vilken verkar som en kontaktperson för polis och åklagare. Det krävs dock att utredningen är av en viss dignitet för att en generalist ska aktualiseras.⁴⁹

Vad som avgör handläggningstiderna på ett mer övergripande plan är prioriteringen av ärendet. Beställaren kan begära förtur i vissa bestämda fall, t.ex. när någon sitter häktad. Trots att de som sitter häktade ska ha förtur finns det inget klart tillvägagångssätt för hur detta ska hanteras inbördes, vilket innebär att det riskerar att bli en skönsmässig bedömning. Det finns en viss rangordning förtursärendena emellan, men det saknas en stringens i hur de ska efterföljas.⁵⁰ Åklagarmyndigheten framhåller att det här är något som bör förbättras för att rätt ärenden ska prioriteras i första hand.⁵¹

Prioriteringssystemet kräver, för bästa utslag, att beställningen som görs är korrekt och komplett. I en rapport från Åklagarmyndigheten framgår att NFC uppgett att informationen i ett inledande skede ofta är bristfällig varför beställningen behöver kompletteras. Detta påverkar möjligheten att prioritera ärendet i fråga varför handläggningstiden fördröjs.⁵²

De två största ärendeprocesserna hos NFC är biospårökning, det vill säga DNA-analys⁵³, och narkotikaanalyser. Biospårssökning är den vanligaste analystypen inom fyra av de fem brottskategorierna med flest häktade.

⁴⁹ Ibid., s. 45 och 47f.

⁵⁰ Ibid., s. 46 och 55f.

⁵¹ Åklagarmyndighetens rapport, 2014, s. 81.

⁵² Åklagarmyndighetens rapport, 2014, s. 97.

⁵³ Prop. 05/06:29, s. 10f.

Statskontoret har bedömt att det i första hand är inom biospårssökning som NFC bör effektivisera handläggningsprocessen och skapa en tydlig struktur vad gäller förtursärenden. Handläggningen kan enligt Statskontoret underlättas genom att NFC inrättar en avdelning vars uppdrag är att pådriva utvecklingen. Detta har beprövats inom droganalysenheten där den genomsnittliga handläggningstiden kortades ner med 36 procent samtidigt som 40 procent fler ärenden hanterades.⁵⁴

3.4 Svensk brottsstatistik

Under 2015 uppgick antalet handlagda våldtäktsbrott till 6 143 st. Att ett brott är handlagt innebär att polis, åklagare eller annan utredande myndighet har fattat ett slutgiltigt avgörande för ett anmält brott. Av dessa handlagda brott fanns det anledning att inleda förundersökning eller annan utredning i 5 751, närmare 94 procent, av fallen. Antalet personupplagade brott, vilket är ett handlagt brott där ett lagföringsbeslut fattats mot minst en misstänkt person i form av väckande av åtal, utfärdande av strafföreläggande eller meddelande av åtalsunderlåtelse, uppgick till 856 stycken.⁵⁵

Slutsatsen som kan dras är, vad gäller våldtäktsbrotten, att rättsväsendet 2015 lyckades lagföra 856 brott vilket ger en lagföringsprocent på 15 procent. Motsvarande resultat för 2014 respektive 2016 var 21 respektive 12 procent. Anledningen till det förhållandevis höga resultatet 2014 kan enligt BRÅ delvis förklaras av ett stort antal ärenden med många brott vilka personupplagades det året.⁵⁶ Således är det möjligt att få fram en grov uppskattning av lagföringsprocenten, dvs. de utredande myndigheternas framgång att också lagföra de brott som börjar utredas. Lagföringsprocenten tar sikte på de brott vilka bedömts möjliga att utreda och genererar sedan ett resultat på hur många av dessa som slutligen blir upplagade.⁵⁷

⁵⁴ *Häktningstider och forensiska undersökningar*, s. 58f och 70f.

⁵⁵ Handlagda brott, *slutlig statistik för 2015*, s. 8 och 28.

⁵⁶ Handlagda brott, *slutlig statistik för 2014 resp. 2016*, s. 28f resp. 31.

⁵⁷ Handlagda brott, *slutlig statistik 2015*, s. 50.

Vid mord, dråp samt misshandel med dödlig utgång inleddes det sammantaget 280 utredningar under 2015. Av dessa personupplärdades 71 stycken, vilket ger en lagföringsprocent på 25 procent. Motsvarande resultat för 2014 respektive 2016 var 22 respektive 24 procent.⁵⁸ Det ska uppmärksammas att statistiken vad gäller mord, dråp och misshandel med dödlig utgång kan vara något missvisande. Det kan visa sig under utredningens gång att dessa dödsfall hade naturliga orsaker så som olycksfall eller självmord. Därför ska denna statistik ses som en mycket grov uppskattning.⁵⁹

Enligt statistik hämtad från en av Åklagarmyndighetens rapporter satt 2013 9 415 personer häktade, varav 6 558 med restriktioner, vilket motsvarar närmare 70 procent. Vad gäller häktningstiden framgår i rapporten att den största delen av de som suttit häktade under 2013 har gjort detta i över 61 dagar, vilket är det högsta gränsvärde som tas med i statistiken.⁶⁰

3.5 Jämförelse med dansk rätt

3.5.1 Allmänt

I Danmark beslutar vanligtvis polisen om både anhållande av misstänkt person och frigivning av densamme när grund för anhållande inte längre kvarstår. Det är endast vid mer komplexa situationer som åklagaren tar dessa beslut. Åklagaren ingår i polismyndigheten under direkt ledning av polischefen. Liksom i Sverige placeras den anhållne i isolering i väntan på vidare beslut.⁶¹

I ett initialt skede har polisen möjlighet att kvarhålla den anhållne personen i max 24 timmar, det ges dock möjlighet att förlänga denna tid med ytterligare 72 timmar om åklagaren kan visa att mer tid behövs för att

⁵⁸ <https://www.bra.se/brott-och-statistik/kriminalstatistik/personer-lagforda-for-brott.html>, jfr Tabell 420 Lagföringsbeslut år 2014, 2015 och 2016.

⁵⁹ Kriminalstatistik 2016, Konstaterade fall av dödligt våld, s. 6.

⁶⁰ Åklagarmyndighetens rapport, 2014, s. 91f.

⁶¹ Utvecklingscentrum Malmös rapport, s. 10.

inhämta material inför häktesförhandlingen.⁶² Vid den inledande häktesförhandlingen hålls ett s.k. grundlovsförhör med den tilltalade, vilket har till syfte att minska restriktionerna. Förhöret tillmäts större värde än de tidigare polisförhören då det hålls inför domstolen och kan sedermera också åberopas inom ramen för huvudförhandlingen. Det är domstolen som beslutar om häktning medan åklagaren förfogar över restriktionerna.⁶³

För att häktning ska vara för handen krävs i första hand att straffet för det aktuella brottet uppgår till minst ett år och sex månader. Dessutom ska någon av häktningsgrunderna flykt-, recidiv- eller kollusionsfara påvisas.⁶⁴ Om domstolen beslutar om häktning ska beslutet omprövas minst var fjärde vecka.⁶⁵ Därtill finns regler vilka utgör en maxgräns för under hur lång tid ett häktningsbeslut kan förlängas. Om brottet för vilket den misstänkte sitter häktad för i straffskalan inte kan utdömas längre straff för än fängelse i sex år, får häktning inte fortgå under längre period än sex månader. Vid tillfälle att det för brottet i fråga är föreskrivet fängelse i sex år eller mer får häktning av den misstänkte som mest sträcka sig till ett år. Dessa maxtider kan endast överskridas vid särskilda omständigheter.⁶⁶

För de fall att häktningsgrunden är kollisionsfara har åklagaren möjlighet att begära att domstolen beslutar om isolering, vilket innebär att den misstänkte avskärmas från all kontakt med övriga intagna varvid kontakten endast består av den med personalen. Denna typ av restriktion får som utgångspunkt endast fortgå under en period av högst åtta veckor. Till följd av en reformering som skedde 2000 finns emellertid möjlighet till förlängning upp till max sex månader. Syftet med införandet av maxtiderna var att minska användningen av isoleringen, något som också fick en önskad effekt då isoleringarna sjönk med 62 procent från 2001 jämfört med 2009.⁶⁷ Vid en jämförelse mellan 2006 och 2016 har andelen isolerade minskat till

⁶² § 760 restplejeloven.

⁶³ Utvecklingscentrum Malmös rapport, s. 3, 10-12.

⁶⁴ § 762 restplejeloven.

⁶⁵ § 767 restplejeloven.

⁶⁶ § 768 a restplejeloven.

⁶⁷ Utvecklingscentrum Malmös rapport, s. 11.

1-3 procent. Trots den drastiska minskningen är den rådande uppfattningen hos danska åklagare att antalet fällande domar inte påverkats i negativ riktning.⁶⁸

Vill åklagaren begära isolering utöver åtta veckor måste denne från och med 2007 framställa en skriftlig begäran hos Riksåklagaren, och få denna godkänd, innan yrkandet får framställas inför domstolen.⁶⁹ Någon motsvarighet till detta finns inte i svensk rätt, men i det kan särskilt nämnas att svensk Åklagarmyndighet förhållit sig positivt inställd till ett anmälningförfarande till högre åklagare i de fall häktningstiden i en utredning blir särskilt lång.⁷⁰

Frågan som härvid kan ställas är huruvida införandet av maxtider och krav på godkännande från Riksåklagaren vid isolering har påverkat det danska rättsväsendets möjligheter till en effektiv brottsbekämpning. För att undersöka detta redovisas nedan sigtelser⁷¹, vilket kan jämföras med ett gripande i Sverige, och fällande domar för två brottstyper från och med 1995 till och med 2016. Förhoppningen är att utläsa om ett mönster kan visas vilket påvisar i vilken riktning minskningen av isoleringar har påverkat antalet fällande domar och därvid också uppklaringen av brott.

3.5.2 Statistik

När polisen bedömer det finnas rimlig grund för misstanke om att visst brott blivit begånget underrättas den eller de misstänkta härom.⁷² Antalet sigtelser som kom in till polisen rörande våldtäkt skiljer sig från år till år vilket framgår av tabellerna på nästkommande sida. Den framtagna statistiken är hämtad från danska statistikbanken.⁷³

⁶⁸ SOU 2016:52, s. 86.

⁶⁹ § 770 d 3 st. restplejeloven; Utvecklingscentrum Malmös rapport, s. 12.

⁷⁰ Åklagarmyndighetens rapport, 2014, s. 42f och 77.

⁷¹ <http://www.anlagemyndigheden.dk/da/sigtelse>.

⁷² Ibid.

⁷³ <http://www.statistikbanken.dk/10593>.

Anmeldte forbrydelser og sigtelser efter anmeldte og sigtede, overtrædelsens art og tid

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Sigtelser							
Voldtægt mv.	270	247	284	261	282	321	304

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Sigtelser							
Voldtægt mv.	312	300	386	321	367	387	340

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Sigtelser								
Voldtægt mv.	297	291	306	297	274	284	327	443

Av tabellerna nedan framgår hur många gripanden som sedermera också ledde till fällande domar.

Strafferetlige afgørelser efter køn, alder, afgørelsestype, overtrædelsens art og tid

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Fældende afgørelser							
Voldtægt mv.		73	40	58	77	74	77

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Fældende afgørelser							
Voldtægt mv.		70	67	56	62	59	69

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Fældende afgørelser								
Voldtægt mv.		65	58	53	67	57	44	57

Även om tabellerna genererar en grov uppskattning är det möjligt att se huruvida antalet fällande domar procentuellt sett förändrats genom åren. Medan sigtelser kan innefatta flera personer så berör statistiken gällande fällande domar endast en person.⁷⁴ Därav är det inte möjligt att göra en direkt jämförelse och det finns vidare ingen sådan statistik att tillgå. Genom att emellertid undersöka statistiken för åren innan reformerna, 1995-2000, med den för åren efter reformerna, 2001-2016, går det att utläsa en något högre procentsats för åren innan de båda reformerna. En beräkning av det procentuella medelvärdet för åren 1995-2000 ger 24 procent. Det motsvarande medelvärdet för åren 2001-2016 är 19 procent, det vill säga 5 procentenheter lägre.⁷⁵

I tabellerna nedan presenteras motsvarande siffror för brottstypen mord. Statistiken tar i dessa tabeller inte sikte på försöksbrott eller vållande till annans död. Dessa brottstyper utgör egna överträdelsearter i statistiken vilket framgår av de valmöjligheter som kan väljas.⁷⁶

Anmeldte forbrydelser og sigtelser efter anmeldte og sigtede, overtrædelsens art og tid

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Sigtelser							
Manddrab	58	64	79	48	51	55	49

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Sigtelser							
Manddrab	45	62	43	52	29	41	52

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Sigtelser								
Manddrab	48	44	43	32	35	51	35	33

⁷⁴ Bilaga A.

⁷⁵ Egen uträkning.

⁷⁶ <http://www.statistikbanken.dk/10593>.

Det som presenteras i tabellerna på föregående sida är antalet gripanden som polisen gjorde respektive år. För att kunna undersöka en procentuell förändring över tid även för denna brottstyp framgår av tabellerna nedan antalet fällande domar vilka utdömdes för respektive år.

Strafferetlige afgørelser efter køn, alder, afgørelsestype, overtrædelsens art og tid

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Fældende afgørelser							
Manddrab	40	47	41	41	33	32	36

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Fældende afgørelser							
Manddrab	31	31	29	32	27	18	22

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Fældende afgørelser								
Manddrab	35	54	26	34	24	22	32	19

Sammanfattningsvis var vid brottstypen mord för åren 1995-2000 medelvärdet 76 procent vid en jämförelse med antalet gripanden som sedermera även ledde till fällande domar, medan motsvarande medelvärde för åren 2001-2016 var 63 procent.⁷⁷

⁷⁷ Egen uträkning.

4 Diskussion och problematisering

4.1 Inledning

I denna del av uppsatsen avses slutligen att diskutera och problematisera det material som ovan presenterats i ljuset av uppsatsens frågeställningar, i synnerhet den sistnämnda. Hur ser Sveriges häktesreglering ut och vilken typ av kritik har riktats mot den? Vilka utvecklings- och förbättringsområden har Sveriges kritiserade häktningsinstitut? Först presenteras i avsnitt 4.2 hur rätten är idag enligt ett de lege lata-resonemang, för att därefter i avsnitt 4.3 svara på hur rätten borde vara enligt ett de lege ferenda-resonemang.

4.2 Det svenska häktningsinstitutet

Det svenska häktningsinstitutet är uppbyggt på ett sätt som medger långa häktningstider förenat med restriktioner. Tillämpningen av dessa lagstadgade möjligheter att på ett effektivt sätt bekämpa brottsligheten har renderat i omfattande kritik. Kritiken har i stora delar riktats mot den omfattande användningen av restriktioner, i synnerhet isolering, vilken kan åläggas den häktade under mycket långa perioder. Olika organ har bl.a. ansett att Sverige inte kunnat motivera användningen av restriktioner på ett tillfredställande sätt.

4.2.1 Forensiska analyser och rättsprinciper

I takt med att brottsligheten blir allt mer komplex ställs allt större krav på kvalitén av de utredningar som bedrivs. Frågan som i sammanhanget kan ställas är varför just Sveriges institut för forensiska analyser bidrar till långa häktningstider. I uppsatsen har identifierats tydliga kopplingar mellan

fördröjda handläggningstider och häktningstiderna. Handläggningstiderna påverkas av faktorer som kvalitén på beställningarna och samspelet mellan beställaren och NFC. Brister i dessa faktorer har visat sig bero på t.ex. otillräcklig kompetens hos beställaren eller brister i kommunikationen. Ett sätt att öka kompetensen är att användandet av Åklagarmyndighetens handbok i kriminalteknik i större utsträckning implementeras.

Analysenheten inom biospårssökning bidrar i allra högsta grad till långa häktningstider, då denna präglas av ineffektivitet och långa handläggningstider. Inom droganalysenheten upprättades en handlingsplan vilket renderade i förkortade handläggningstider med närmare 40 procent. I det här avseendet kan jag inte annat än att hålla med Statskontoret om att en liknande förändring inom biospårssökningsenheten vore önskvärd, speciellt med tanke på att det är den vanligaste analystypen för fyra av de fem brottskategorierna med flest häktade.

Vid tillämpning av tvångsmedel uppstår frågan vilka motstående intressen detta för med sig. Å ena sidan föreställer jag mig rättsväsendets behov av att kunna genomföra en så effektiv brottsbekämpning som möjligt, å andra sidan den enskildes integritet och rätten till privatliv.

Att åklagaren idag har möjlighet att förlänga häktningstiden under en obegränsad tid är säkerligen någonting som utnyttjas såtillvida att åtal inte väcks förrän åklagaren är så säker denne kan bli på att en fällande dom är att vänta. Konsekvensen härav riskerar att bli en oproportionerlig kränkning av t.ex. den enskildes integritet och torde inte vara förenligt med t.ex. proportionalitets- och behovsprincipen.

Att endast det som framkommit under förhandlingen får läggas till grund för domen medför att den tilltalade helt kan frångå vad denne lämnat under förundersökningen. Detta innebär att vad som sagts tidigare får liten, om ens någon, betydelse vilket betyder att åklagaren är väldigt beroende av att säkra all bevisning denne vill åberopa inför domstolen. En konsekvens av

omedelbarhetsprincipen blir således att det utgör ett riskmoment för åklagaren att ta bort eller lätta på restriktionerna under förundersökningen då det möjliggör för den häktade att påverka vittnen eller annan bevisning. I slutändan innebär detta att häktning med restriktioner riskerar att pågå under lång tid. Uppsidan är emellertid att rättssäkerheten ökas såtillvida att t.ex. skadlig inverkan på utredningen minimeras och att den tilltalades sida får möjlighet att bemöta all bevisning på vilken domstolen sedermera grundar sin dom.

4.2.2 Statistik

I Sverige har vi en lagföringsprocent för mord som under de senaste åren legat på strax över 20 procent. Vad gäller våldtäktsbrotten skiljer sig motsvarande resultat något, från 12-20 procent. Vad som är viktigt att hålla i minnet är att inledda förundersökningar, liksom ett fattat lagföringsbeslut, kan innefatta både en eller flera personer. Därför är de framtagna resultaten inte helt tillförlitliga och ska således ses som en uppskattning.

Motsvarande resultat för Danmark redovisas i form av ett medelvärde baserat på antalet gripanden och antalet fällande domar. De värden som arbetats fram är för brottstyperna mord respektive våldtäkt de senaste åren 63 respektive 19 procent. Det som går att utläsa i avsnitt 3.5.2 är att medelvärdet efter införandet av reformerna rörande maxtider och godkännande från Riksåklagaren sjunkit något i jämförelse med innan. Emellertid ligger upplärningsprocenten fortfarande på en hög nivå varför jag anser att systemet i Danmark fortfarande är motiverat. Detta speciellt med tanke på att endast 1-3 procent av de häktade sitter isolerade. I Sverige satt 2013 nästan 70 procent av de häktade med restriktioner och en stor majoritet av dessa under isolering, vilket t.ex. CPT återkommande kritiserat Sverige för som både inhumant och skadligt.

Även om Sverige och Danmark mäter sin statistik på olika sätt, vilket genererar i en inte helt tillfredställande jämförelse, går det att utläsa att

upplärningsprocenten i Danmark är betydligt högre än i Sverige. Detta till trots den stora skillnaden vad gäller åläggandet av restriktioner, och då i synnerhet i form av isolering.

4.3 Potentiella utvecklings- och förbättringsområden

4.3.1 Inledning

Som framgått av uppsatsen föreligger utrymme för utveckling och förbättring rörande Sveriges häktningsinstitut. Givetvis fordras förändring rörande fler faktorer än de som bearbetats i denna uppsats. Därför ger följande avsnitt endast några exempel på förslag för att bemöta den kritik som Sverige fått motta.

4.3.2 Konsekvenser av ny reglering

En möjlighet att förkorta häktningstiderna är att införa lagreglering härom. Att likt Danmark införa t.ex. maxtider skulle rendera i att häktningstiderna blir kortare. Men frågan som bör ställas är om det är rätt väg att gå. En möjlig konsekvens av att införa maxtider i lag är att enstaka tillfällen då långa häktningstider under restriktioner är motiverat, i förlängningen istället skulle innebära att personen i fråga går fri. Ett system med utgångspunkt i maxtider men där det samtidigt finns utrymme för undantagstillfällen hade i så fall varit att föredra. Emellertid finns i ett sådant system risk för att svårigheter uppstår vid avgörandet om ett undantagstillfälle är för handen eller inte. Om inte avsaknaden av lagreglering i form av införande av maxtider är grundproblematiken så kommer långa häktningstider under restriktioner fortfarande vara ett problem.

En annan möjlig lagreglering är, likt Danmark, anmälan till högre åklagare när restriktionsanvändning överstiger en viss tid. Detta skulle kunna innebära en minskning av godtycklig användning av restriktioner samtidigt

som rättssäkerheten generellt skulle öka då fler instanser granskar framställningen. Sedan införandet av anmälan till Riksåklagaren har i Danmark uppklärningsprocenten legat på några procentenheter lägre för de brottstyper som granskats. Det är något som likväl kan bero på andra faktorer samtidigt som statistiken endast utgör en uppskattning.

Omedelbarhetsprincipen har som nämnts i avsnitt 4.2.1 både för- och nackdelar. Syftet med principen är att tillförsäkra en rättssäker bevisprövning genom att bl.a. öka domstolens möjlighet att bedöma bevisningens tillförlitlighet. För att upprätthålla den rättssäkerhet som principen genererar och samtidigt minimera den risk åklagaren idag tar om denne lättar på restriktionerna, kan vägledning sökas i den danska rätten. Enligt Åklagarmyndigheten är en av anledningarna till Sveriges omfattande användning av restriktioner att domstolen idag lägger väldigt liten vikt vid vad som sagts under förundersökningen, om detta skiljer sig mot vad som sagts under huvudförhandlingen. Att i Sverige ta efter och införa ett förhör inför domstolen vid den inledande häktesförhandlingen, likt det danska grundlovsförhöret, är något som åklagarmyndigheten ställer sig positiva inför.

4.3.3 Identifiering av grundproblematiken

Frågan är i vilken utsträckning införandet av reformer likt maxtider eller anmälan till högre åklagare skulle påverka Sveriges häktningstider och restriktionsanvändning. Även om dessa reformer införs kvarstår grundproblematiken då långa handläggningstider hos NFC alltså kommer vara ett problem. Genom att gå till botten med problematiken rörande de forensiska analyserna och annan problematik av samma karaktär, ges enligt mig större chans för att komma åt kärnan i kritiken Sverige fått motta.

Exempel på utvecklingsområden skulle kunna vara att införa ett system vilket begränsar beställarens möjligheter att inkomma med nytt material till NFC efter en viss tidsgräns. Att införa en tidsfrist skulle kunna resultera i

viss press på beställaren att mer skyndsamt lämna in aktuellt material. Därvid skulle åklagarens motivering vid omhåkningsförhandlingarna, att svar fortfarande inväntas från forensiska analyser, inte kunna åberopas i samma utsträckning som idag. Risken med en sådan tidsfrist är emellertid att allt relevant material inte hinner analyseras. Det är sannolikt inte ovanligt att ny bevisning upptäcks under utredningens gång och om då tidsfristen är passerad riskerar detta att få som följd att domstolen inte får ett helt tillfredställande beslutsunderlag.

4.3.4 Sammanfattande kommentar

Att i lag reglera för att få bukt med långa häktningstider under restriktioner är enligt mig inte det bästa tillvägagångssättet. Att istället gå tillbaka till grundproblematiken rörande t.ex. handläggningstiderna inom NFC vore mer önskvärt. För att på ett pedagogiskt sätt framhålla min poäng kan en liknelse göras med att det är bättre att undersöka orsakerna till blödningen än att bara sätta på ett plåster. Det är viktigt att poängtera att detta bara är ett exempel att gå tillväga, då det givetvis finns fler orsaker än de som behandlats i denna uppsats.

För att säkerställa att brotten även i framtiden blir utredda som dess beskaffenhet kräver samtidigt som den enskildes intressen tas tillvara på, är det viktigt att domstolen även i framtiden får all relevant bevisning på sitt bord innan domen avkunnas. Detta kan enligt min utredning åstadkommas genom att i första hand förkorta handläggningstiderna hos NFC genom t.ex. obligatorisk användning av Åklagarmyndighetens handbok och effektivisering av biospårssökningsenheten där ett resultat även skulle bli att prioriteringssystemet förbättras. Därjämte bör ett förhör hållas inför domstolen vid den inledande häktesförhandlingen. Förhöret ska sedermera kunna åberopas inom ramen för huvudförhandlingen för att på så sätt underlätta för åklagaren att lätta på restriktionerna under förundersökningen, utan att bevisningen för den sakens skull förstörs eller förvanskas.

Bilaga A

Lisbeth Lavrsen <lil@dst.dk>

to 2017-12-07, 16:35

Du

Hej

Som sagt ville jeg både medtage STRAF40 og STRAF61 for at få alle afgjorte forhold med. Ja, Fældende afgørelse = skyldig. Der kan være flere personer knyttet til en anmeldelse med sigtelse, men en dom vedrører kun én person.

Med venlig hilsen

Lisbeth Lavrsen

Chefkonsulent

Befolkning og uddannelse

Tlf. 39 17 31 03

lil@dst.dk

Danmarks Statistik

Sejrogsvej 11, 2100 Kbh. Ø

www.dst.dk

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Tryckta källor

SOU 1938:44 *Processlagsberedningens förslag till rättegångsbalk II*

SOU 1977:50 *Häktning och anhållande*

SOU 1984:54 *Tvångsmedel – anonymitet - integritet*

SOU 2016:52 *Färre i häkte och minskad isolering*

Prop. 1986/87:112 *om anhållande och häktning m.m.*

Prop. 2004/05:131 *En modernare rättegång – reformering av processen i domstol*

Prop. 2005/06:29 *Utvidgad användning av DNA-tekniken inom brottsbekämpningen m.m.*

Litteratur

Asp, Petter & Ulväng, Magnus, *Kriminalrättsgrunder*, 2., omarb. uppl., Iustus, Uppsala, 2013

Ekelöf, Per Olof, Bylund, Torleif & Edelstam, Henrik, *Rättegång. H. 3*, 7., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2006

Häktningstider och forensiska undersökningar: förslag för en snabbare forensisk process, Statskontoret, Stockholm, 2016

Korling, Fredrik & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013

Lindberg, Gunnel, *Straffprocessuella tvångsmedel: när och hur får de användas?*, 3., [rev.] uppl., Karnov Group, Stockholm, 2012

Rapporter

CAT/OP/SWE/1 2008

CAT/C/SWE/CO/6-7 2014

CPT/Inf (92) 4

CPT/Inf (95) 5

CPT/Inf (99) 4

CPT/Inf (2004) 32

CPT/Inf (2009) 34

CPT/Inf (2016) 1

Brottsförebyggande rådet, Handlagda brott, *Slutlig statistik för 2014*

Brottsförebyggande rådet, Handlagda brott, *Slutlig statistik för 2015*

Brottsförebyggande rådet, Handlagda brott, *Slutlig statistik för 2016*

Brottsförebyggande rådet, Kriminalstatistik 2016, *Konstaterande fall av dödligt våld – en granskning av anmält dödligt våld 2016*

Brottsförebyggande rådet, Personer lagförda för brott, *Slutlig statistik för 2014*

Brottsförebyggande rådet, Personer lagförda för brott, *Slutlig statistik för 2015*

Brottsförebyggande rådet, Personer lagförda för brott, *Slutlig statistik för 2016*

Fair Trial Internationals response to the European Commissions Green Paper on detention, October 2011

Åklagarmyndighetens rapport, *Häktningstider och restriktioner*, januari 2014

Åklagarmyndigheten, Utvecklingscentrum Malmös rapport *Restriktionsprojektet Del 2, Häktning och restriktioner – en europeisk utblick*, december 2011

Lagkommentarer

Fitger, Peter m.fl., Rättegångsbalk (12 december 2016, Zeteo), kommentaren till 24 kap. 1 §

Fitger, Peter m.fl.: Rättegångsbalk (12 december 2016, Zeteo), kommentar till 25 kap. 5a §

Elektroniska källor

Perski, Tom, Dagens juridik, publicerad 2017-09-17, <http://www.dagensjuridik.se/2017/09/obligatorisk-haktning-vapeninnehav-kraftfull-atgard-att-oka-sakerheten-pa-gatorna>, besökt 2017-11-22

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA II 1943 s. 321